

УДК: 316.3:331.5 (477.44)

РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СТАБІЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ЗАЙНЯТОСТІ НА РИНКУ ПРАЦІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Б.П.Фіщук, к.с.-г.н.

Н.Ю.Фіщук, к.с.-г.н.

Л.В.Голишевська, асистент

Вінницький національний аграрний університет

Розглянуто сутність процесів підприємництва, динаміку його розвитку та результати діяльності у Вінницькій області. Акцентовується увага на соціальній та економічній ролі підприємництва у процесах зайнятості населення та стабілізації ситуації на ринку праці.

Ключові слова: підприємництво, малий бізнес, трудові ресурси, ринок праці, безробіття, зайнятість, диверсифікація.

Вступ. На шляху формування й налагодження механізму ефективного функціонування ринкових відносин перед економікою України постає чимало питань, серед яких особливе місце займає розвиток малого підприємництва. Внаслідок розвитку підприємництва, а саме малого бізнесу, в наш час виник новий тип підприємств - малі підприємства. Ефективність малих підприємств зумовлена тим, що вони здатні активізувати структурну перебудову економіки, дати широкий вибір товарів та послуг потенційним споживачам, забезпечити швидко окупність витрат, оперативно реагувати на зміни попиту, а також створювати нові робочі місця. Саме цьому останньому аспекту ми хочемо приділити більше уваги в нашій публікації, оскільки вбачаємо в ньому соціальну роль малих підприємств.

Постановка завдання. Проблемам становлення та розвитку малого підприємництва в агропромисловому секторі економіки присвячується чимало досліджень, які висвітлені в працях Гайдуцького П.І., Маліка М.Й., Шпикуляка О.Г., Саблука П.Т., Амбросова В.Я., Сороки М.П., Словацької В.В., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та багатьох інших.

Послідовна теорія підприємництва була вперше розроблена бувшим міністром фінансів Австрії, а нині професором Гарварду Й. Шумпетером. На сьогодні вона становить основу для визначення сутності підприємництва більшістю науковців країн Заходу. Сам Й.Шумпетер називає підприємця "творчим руйнівником", який ламає існуючі порядки і головне - створює одночасно нові, здійснює нові комбінації ресурсів. У цьому аспекті підприємництво, безперечно, є методом, засобом прогресивного руху в тій чи іншій сфері людської діяльності [2]. Будучи стимулятором економічної конкуренції, рушійною силою інвестиційно-інноваційного розвитку, каталізатором структурної перебудови, союзником середнього та великого

бізнесу, малий бізнес в економічно розвинутих країнах забезпечує більше, ніж 50% загальної кількості зайнятих працівників [3]. Серед інших причин низький рівень розвитку малого підприємництва в Україні пов'язаний з недоліками й суперечностями в законодавстві, несприятливим підприємницьким середовищем, тому і показники зайнятості в цій сфері, як правило, не перевищують 7-10%.

Економічна криза, руйнування існуючого господарського механізму і поступове, повільне формування ринкового призвели до масового безробіття в сільській місцевості і, як результат, до різкого падіння рівня життя. За роки реформування аграрних відносин на селі відбулися суттєві негативні зміни, порушився механізм, за якого селяни, працюючи за наймом в колективних сільськогосподарських підприємствах, мали гарантований стабільний дохід і соціальний захист. Гостро стала проблема безробіття, бідності і виживання. В містах також відбувались структурні зміни і трансформації у сфері зайнятості, однак, на відміну від міських жителів, селяни, як правило, не мають альтернативи колективній зайнятості. Основним способом виживання стала вимушена самозайнятість на присадибних ділянках, робота в особистих господарствах та створення фермерських. За період реформ у вітчизняній економіці сільські жителі вимушені були адаптуватися до нових умов господарювання і забезпечення власної життєдіяльності. Важливу роль в цьому відіграло мале підприємництво, оскільки завдяки безпосередній участі в процесі функціонування суб'єктів малого підприємництва сільські жителі отримали можливість заробляти кошти, забезпечувати добробут власних сімей та виживання.

Селяни, які традиційно працювали в сільськогосподарських підприємствах, вимушено перепрофілювались у сферу виробництва несільськогосподарської продукції, торгівлі, надання різноманітних послуг. У результаті на селі сформувалося специфічне підприємницьке середовище, у якому виникнення нових суб'єктів господарювання і підвищення ефективності функціонування вже існуючих стало можливим завдяки диверсифікації діяльності сільських жителів.

Поняття "диверсифікація діяльності у сільській місцевості" можна визначити як різноманітність напрямів підприємницької діяльності суб'єктів, що функціонують на сільській території, впровадження яких спрямоване на покращення добробуту учасників і, таким чином, сприяє досягненню економічного й соціального ефектів [1]. Розвиток і підтримка підприємницьких структур в сільській місцевості є важливим з огляду на їх соціальну роль буфера, що пом'якшує негативні наслідки кризи, безробіття і бідності.

Результати. Станом на 01.01.2010 року, населення Вінницької області складало 1 млн. 644 тис. чол., з них 814,2 тис. - міське, 836,4 тис. - сільське. Кількість сільського населення є найбільшою серед областей України. Частка області у валовій доданій вартості України протягом 2001-2009 років коливалась у межах 2,7-2,1%. За даним показником область знаходиться на постійному 12 місці у державі. За валовим виробництвом продукції сільського

господарства в 2009р. Вінницька область займала четверте місце в т.ч. за продукцією рослинництва 1 місце, а за тваринництва – 7.

Структура валової доданої вартості за економічними видами діяльності впродовж останніх років характеризує пропорційний розвиток всіх видів діяльності.

Більшу частку валового випуску області склала продукція підприємств промисловості та сільського господарства, їх частка у загальних обсягах виробництва становить 64,3%. Як змінювались показники вартості валової доданої вартості в динаміці з 2001 року по Вінницькій області показано на рис.1. Як бачимо, динаміка зростання вартості ВДВ в основному позитивна, хоча індекси валової доданої вартості дещо нижчі, ніж в цілому по країні. На одну особу на Вінниччині приходить 9453 грн. валової доданої вартості, для порівняння в 2005 році – 5466 грн.

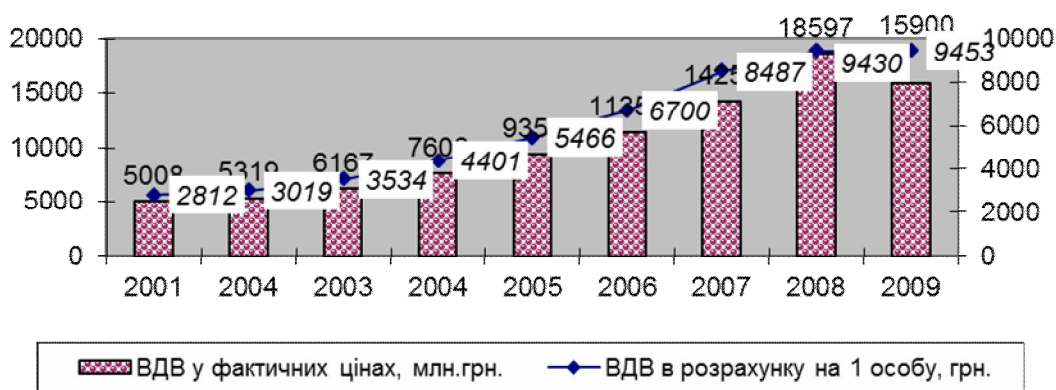

Рис.1. Динаміка вартості валової доданої вартості у Вінницькій області

Чисельність населення регіону в аналізованій період має чітку тенденцію до скорочення, проте прослідковується і тенденція до поступового зменшення темпів скорочення чисельності населення.

Ринок праці Вінницької області розвивається дуже динамічно. Ситуація, що спостерігається, постійно зазнає змін під впливом об'єктивних процесів, які відбуваються у суспільстві та економіці. Світова фінансово-економічна криза негативно вплинула на ситуацію на ринку праці області. Якщо у січні-вересні 2008 року обсяги реєстрації шукачів роботи у базових центрах зайнятості області залишалися практично на рівні попереднього року, то у жовтні - листопаді вони збільшилися у середньому на 30%, в грудні - в 1,7 рази. Продовжились такі тенденції і в 2009 році. Для ринку праці області характерне скорочення чисельності працівників, зайнятих у всіх сферах економічної діяльності, лише за три останні роки вона скоротилась на 5513 осіб. В 2009 р. рівень зайнятості становив 58,5%, у тому числі людей працездатного віку – 67,2%.

За професійною структурізацією серед зайнятого населення налічується 326,4 тис. працівників сільського, лісового та рибного господарства, 127,5 тис. -

промисловості, 105,9 тис. - торгівлі та сфери послуг, 59,0 тис. - освіти, 51,1 тис. - охорони здоров'я та соціальної допомоги, 44,7 тис. - транспорту та зв'язку.

Сільське населення області надає перевагу працевлаштуванню у приватному секторі. Динаміку розподілу діяльності сільських працівників в підприємствах за формами власності відображає рис.2. Левова частка працівників – 62% працює в підприємствах приватної форми власності, найменше – 14% в державних підприємствах [4,5].

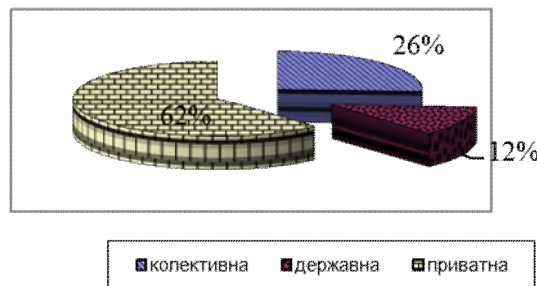

Рис. 2. Розподіл зайнятого сільського населення області за формами власності підприємств, 2009 р.

Сільський ринок праці області характеризується лишковим типом кон'юнктури. Серед 27 районів Вінницької області дев'ять мають у середньому навантаження понад 100 осіб на одне вільне робоче місце, в середньому по області – 39.

Мале підприємництво все ще не стало одним із домінуючих факторів у розвитку економіки області та забезпечення зайнятості населення. В останні роки спостерігається уповільнення темпів зростання кількості малих підприємств (2004р.-121,8%, 2005р.-103,6%, 2009р.-94,5%). Не дивлячись на скорочення кількості малих підприємств в 2009 році, їх кількість в розрахунку на 10000 наявного населення збільшилась із 44 в 2008 році до 46.

Рис.3. Динаміка кількості малих підприємств Вінниччини

За останній рік малими підприємствами було реалізовано товарів, робіт і послуг на суму 7526,1 млн.грн., що складає всього 95,1% до рівня 2008 року. У загальному обсязі реалізації продукції (робіт, послуг) по економіці Вінниччини в цілому частка малих підприємств становить 24,3%.

В той же час, показник фінансових результатів діяльності малих підприємств викликає занепокоєння. Починаючи з 2004 року малий бізнес на Вінниччині є збитковим.

Так, сума збитків за останній рік становила 812,1млн.грн. (38,5% малих підприємств збиткові). Прибутку отримано значно менше - 312,8 млн.грн., що і визначає загальний фінансовий результат діяльності. Малий бізнес, як відомо, перший потрапляє під удари криз. Відсутність цільової державної підтримки, невеликі обсяги виробництва, неможливість взяти пільгові кредити, необхідність розраховуватись по уже взятих кредитних зобов'язаннях стає причиною закриття багатьох малих підприємств уже на початку 2009 року. Ситуація ускладнюється і тотальним зменшенням платоспроможності через падіння вартості національної валюти, неврегульованим податковим законодавством.

Кількість працюючих на малих підприємствах не є рівномірною по роках. В 2009 році на малих підприємствах області було зайнято 52294 особи.

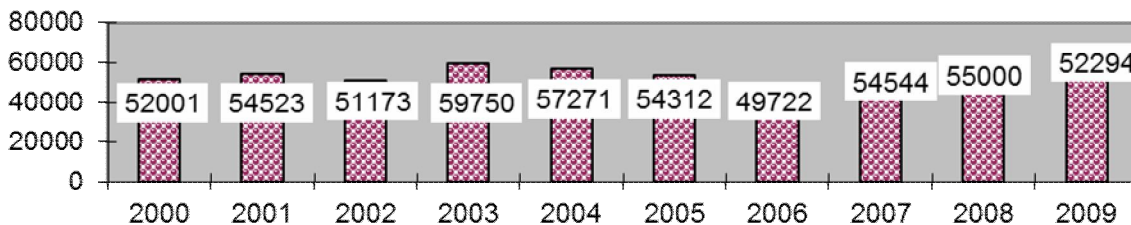

Рис.4. Динаміка чисельності зайнятих працівників на малих підприємствах

В середньому на одному малому підприємстві працює 6-10 осіб. Сьогодні нестачу робочих місць доводиться визнавати жорстокою реальністю. Початок 2009 року відзначився скороченням робочих місць, масовим вивільненням працівників в усіх сферах виробництва, в тому числі і на малих підприємствах.

Рівень зайнятості населення на малих підприємствах до кількості населення у працездатному віці у 2009 році становив 5,5%. Досить показовим є те, що співвідношення кількості найманих працівників на малих підприємствах до їх загальної кількості поволі змінюється в сторону збільшення. В області практично кожен третій зайнятий працівник працює саме у сфері малого бізнесу. Залишається сподіватись, що із завершенням кризового періоду мале підприємництво набиратиме обертів розвитку, створюватиме нові робочі місця, забезпечуватиме людей гідною заробітною платою та соціальними гарантіями.

У сільській місцевості тенденції розвитку малого підприємництва зумовлені дією багатьох чинників. Малий бізнес розвивається в двох основних напрямках: сільськогосподарському і несільськогосподарському. Оскільки домінуючою тенденцією в розвитку економічної підсистеми села є збереження й поглиблення його монофункціональності на сільськогосподарській основі, то нині провідним є саме сільськогосподарське підприємництво, інші напрями

підприємництва, на жаль, не відіграють значної ролі в економічному житті села.

Таблиця 1. **Частка середньорічної кількості найманих працівників малих підприємств у їх загальній кількості**

	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Рівень зайнятості на малих підприємствах, відсотків до кількості населення у працездатному віці						
Вінницька область	5,4	5,6	5,9	5,7	5,8	5,5
Частка середньорічної кількості найманих працівників малих підприємств у їх загальній кількості						
Вінницька область	13,3	22,0	25,1	25,6	28,0	29,3

Безумовну першість по кількості малих підприємств займає така сфера діяльності як торгівля 2798 од., або 35,0%. На другому місці підприємства промисловості 1355 одиниць, або 16,9% і малі підприємства, які виконують операції з нерухомістю та надання юридичних послуг – 18%. Малі підприємства сільського господарства займають лише 8,8% від загальної чисельності, їх в області працює 705 одиниць. Приблизно така ж частка малих підприємств в будівництві – 718 одиниць (9,0%). Розвиток соціальної сфери в області практично не охоплений малим підприємництвом. Так, у сфері освіти працює всього 49 малих підприємств, їх частка всього 0,6%. У сфері охорони здоров'я працює 129 малих підприємств, або 1,6%. Така необхідна для життя людей сфера діяльності по наданню комунальних та індивідуальних послуг забезпечується діяльністю всього 265 малих підприємств, а їх частка в загальній чисельності – 3,4%. На наше переконання, саме ця сфера може стати провідною для малого бізнесу особливо в сільській місцевості. Криза і надалі сприятиме скороченню діяльності у сфері промисловості, будівництва, фінансовій діяльності. А в послугах жителі будуть мати потребу завжди.

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що протягом 2000-2009 років в розвитку підприємницької ініціативи, заохоченні жителів області до підприємницької діяльності досягнуто певних позитивних зрушень, хоча залишаються невирішеними ціла низка питань. Малий і середній бізнес на селі вирішує ряд проблем, починаючи зі створення нових робочих місць і закінчуючи соціальним прогресом на селі. Сфера малого бізнесу є тим буфером, який пом'якшує соціальну напругу в сільських поселеннях. Криза і надалі сприятиме скороченню діяльності у сфері промисловості, будівництва, фінансовій діяльності. Малий бізнес у вигляді диверсифікованої несільськогосподарської діяльності може стати провідною сферою зайнятості для багатьох безробітних в сільській місцевості. У зв'язку з цим завданням держави повинно стати регулювання підприємницького середовища в інтересах розвитку виробництва, детінізації бізнесової діяльності, полегшення становища

членів нашого суспільства. У відповідь отримуємо активну позицію підприємців у забезпеченні ефективного господарювання.

Література

1. Бебко О.М. Про формування концепції диверсифікації діяльності сільського населення / О.М.Бебко // Держава та регіони.- 2008.- №1.- С. 9-14.
 2. Шумпетер Й. Теория экономического развития предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры.- М.: Прогресс, 1982.- 454 с.
 3. Збарський В.К. Тенденції розвитку малого підприємництва / В.К.Збарський, М.П.Канінський // Економіка АПК.- 2009.- №8.- С.50-54.
 4. Статистичний щорічник Вінниччини за 2009 рік за ред. С.Ігнатова. Вінниця: ГУСВО, 2010.-632 с.
 5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Вінницькій області // <http://www.vous.vin.ua/>.
-

Summary

Entrepreneurship in stabilization process of employment in labour market Vinnytsia region/ Fishchuk B.P., Fishchuk N.Y., Golyshevskaya L.V.

Meaning of entrepreneurship processes, dynamics of its development and activity results in Vinnytsia region are studied. Attention is paid to social and economical role of entrepreneurship in the processes of population employment and stabilization of labor market situation.

Key words: entrepreneurship, small business, labor resources, labor market, unemployment, employment, diversification.